

Taloudellisen tuen ohje

Itä-Uudenmaan hyvinvointialue 2023

Palvelujen järjestämisen lautakunta 15.2.2023 § 13 ja
24.5.2023 § 61

Sisällys

1 Yleistä taloudellisesta tuesta	4
2 Toimeentulotuen rakenne	5
2.1 Kelan myöntämä perustoimeentulotuki	5
2.2 Täydentävä toimeentulotuki	6
2.3 Ehkäisevä toimeentulotuki	6
2.4 Menettely toimeentulotukiasioissa	6
Asiakkaalle on tarjottava riittävä ohjaus toimeentulotuen hakemiseen.	7
2.5 Hakeminen.....	7
2.5.1 Päätös	7
2.5.2 Lisäselvitykset.....	7
2.5.3 Toimeentulotuen maksatus.....	8
2.5.4 Viranhaltijoiden päätösvalta toimeentulotuessa	8
3 Perustoimeentulotuki.....	8
3.1 Alennettu perusosa ja sen yhteydessä tehtävä suunnitelma	8
3.1.1 Suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi	9
3.2 Ylisuuret asumismenot.....	10
3.3 Muut tilanteet	11
4 Täydentävä toimeentulotuki	11
4.1 Kodin välttämättömät kalusteet ja laitteet.....	11
4.1.1 Kalustus.....	12
4.1.2 Kodinkoneet.....	12
4.2 Vaatetus.....	13
4.2.1 Poikkeava vaatetustarve.....	13
4.2.2 Romanivaatteet.....	13
4.3 Perheiden erityiset tilanteet.....	13
4.3.1 Perheiden yhteiset tapahtumat	13
4.3.2 Lasten harrastukset ja leirit.....	13

4.3.3 Lasten urheiluvälineet.....	14
4.3.4 Lasten tarvikkeet.....	14
4.3.5 Perheen virkistysmatkat.....	15
4.4 Opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset kulut.....	15
4.4.1 Opiskelutarvikkeet ja –matkat.....	15
4.4.2 Tutkintomaksut	17
4.5 Jälkihuoltonuoren täydentävä toimeentulotuki	17
4.6 Terveysteen ja toimintakykyyn liittyvät tilanteet	17
4.6.1 Yli 18-vuotiaan harrastusmenot	17
4.6.2 Erityisruokavalio.....	18
4.6.3 Perustoimeentulotukeen kuulumattomat terveydenhoitokulut.....	18
4.6.4 Asiakasmaksut.....	18
4.6.5 Työllistymistä edistävät matkakulut.....	20
4.6.6 Kuntoutumista tukevat matkakulut	20
4.6.7 Tuholaismyrkytysten kustannukset	20
4.7 Maahanmuuttajiin liittyvät erityistilanteet.....	20
4.7.1 Alkuavustus	21
4.7.2 Kielikurssit	21
4.7.3 Todistusten kääntäminen, kansalaisuus ja pankkitilittömien laskujen maksu	21
4.8 Hautaus	22
4.8.1 Hautausavustuksen käsittelymenettely	22
4.8.2 Perunkirjoitus	23
4.8.3 Ilman omaisia kuollut henkilö	23
4.9 Muita tilanteita.....	23
4.9.1 Edunvalvonta	23
4.9.2 Velkajärjestelyn turvaaminen	24
4.9.3 Vuokravakuus	24
5 Ehkäisevä toimeentulotuki	24
5.1 Menettelytavat	25
5.2 Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisperusteet.....	25
5.3 Äkilliset kriisitilanteet.....	26
5.4 Asumismenojen laiminlyönti.....	26
5.5 Asunnottoman asiakkaan tilapäinen asuminen	27
6 Toimeentulotuen takaisinperintä	28

6.1 Takaisinperintä varallisuudesta.....	28
6.2 Erehdyttäviin tietoihin perustuvan toimeentulotuen takaisinperintä.....	29
6.3 Perintä odotettavissa olevasta etuudesta	29
6.4 Jälkihuoltona maksetun toimeentulotuen takaisinperintä.....	29
Liitteet	30

1 Yleistä taloudellisesta tuesta

Suurin osa sosiaalihuoltolain mukaisista sosiaalipalveluista on niin sanottuja määrärahasidonnaisia palveluja, joiden myöntämisessä hyvinvointialue voi käyttää harkintaa. Myös näiden palvelujen myöntämisen pitää kuitenkin aina perustua yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin, eikä mitään asiakasryhmää voida sulkea palvelun piiristä hyvinvointialueen ohjeistuksen perusteella. Palveluja järjestettäessä on ensisijaisesti otettava huomioon, mitä sosiaalihuoltolain 12 §:ssä ja 13 §:ssä säädetään välttämättömän huolenpidon ja toimeentulotuen sekä lapsen terveyden ja kehityksen turvaamisesta. Hyvinvointialueen on järjestettävä välttämättömät palvelut. Vastaavasti kuin sosiaalihuoltolaissa säädetään velvoitteesta kirjata välttämättömät palvelut asiakassuunnitelmaan. Erityistä tukea tarvitseville henkilöille palvelujen saaminen turvataan 46 §:n mukaisen päätöksentekomenettelyn avulla.

Sosiaalihuoltolain 12 § Välttämättömän huolenpidon ja toimeentulon turvaaminen

Jokaisella hyvinvointialueella oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa henkilöllä on oikeus saada riittävät sosiaalihuollon palvelut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitetulta hyvinvointialueelta, johon kotikunta kuuluu, ellei muualla laissa toisin säädetä.

Sosiaalihuollon järjestämisen henkilöllisestä soveltamisalasta säädetään sosiaalihuoltolain 57 §:ssä. Toimeentulotuen myöntämisestä säädetään erikseen toimeentulotuesta annetussa laissa (1412/1997).

Sosiaalihuoltolain 13 § Lapsen terveyden ja kehityksen turvaaminen

Lapsella ja hänen perheellään on oikeus saada viipymättä lapsen terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalipalvelut. Palveluja on järjestettävä tarvittavassa laajuudessa niinä vuorokauden aikoina, joina niitä tarvitaan. Palvelujen on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa.

Toimeentulotuen myöntäminen perustuu lakiin toimeentulotuesta (1412/1997). Sosiaali- ja terveysministeriö on laatinut 2013 oppaan kunnille toimeentulotukilain soveltamisesta. Opasta ei ole uudistettu perustoimeentulotuen siirryttyä Kelan vastuulle vuoden 2017 alusta lukien. Kelalla on omat soveltamisohjeensa etuuskäsittelijöilleen, jotka löytyvät myös Kelan verkkosivuilta. Sen sisältöä on tässä ohjeessa lainattu kursiivilla.

Toimeentulotuen vuoden 2013 soveltamisopas ei vastaa uutta tilannetta, jossa toimeentulotukilakia soveltavat, sekä Kela että hyvinvointialue. Kuitenkin oppaassa esitetyt linjaukset, oikeustapaukset ja korkeimman hallinto-oikeuden vakiintunut ratkaisukäytäntö ovat edelleen monilta osin ajankohtaisia ja opasta voi hyödyntää soveltuvin osin.

Kuten sosiaali- ja terveysministeriö painottaa oppaassa, edelleen ennen toimeentulotuen myöntämistä on käytettävä ensisijaisia toimenpiteitä. Tällaisia ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluista määrättävän asiakasmaksun alentaminen tai maksun jättäminen perimättä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksulain mukaisesti. Toimeentulotuen viimesijaisen roolin vuoksi asiakkaan edellytetään hakevan saatavilla olevia ensisijaisia etuuksia.

Ohjeessa määritellään tuen myöntämisen kriteerejä itäisellä Uudellamaalla, jotta toimeentulotukea tarvitsevia kohdellaan mahdollisimman tasavertaisesti. Ohjeesta poikkeaminen tulee perustella lain, ylemmän normiohjeen (STM:n opas, ohjeistukset, oikeuskäytäntö) ja asiakkaan yksilöllisen tilanteen perusteella.

2 Toimeentulotuen rakenne

Toimeentulotuki jakautuu Kelan myöntämään perustoimeentulotukeen ja hyvinvointialueen myöntämään täydentävään ja ehkäisevään toimeentulotukeen. Täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen käyttöä voidaan ohjeistaa vain osin, sillä pääsääntöisesti niiden käyttö on aina osa sosiaalityön suunnitelmaa ja taloudellista tukea käytetään sen välineenä. Perustoimeentulotuki ja täydentävä toimeentulotuki lasketaan varsinaiseen toimeentulotukeen, joka on luonteeltaan subjektiivinen oikeus. Ehkäisevä tuki puolestaan on hyvinvointialueen täysin tilannekohtaisesti harkittavissa oleva etuus.

2.1 Kelan myöntämä perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotukea voi saada henkilö tai perhe, jonka tulot ja varat eivät riitä välttämättömiin jokapäiväisiin menoihin. Perustoimeentulotukea voi saada perusosalla katettaviin menoihin ja muihin perusmenoihin. Perusosa on kiinteä summa, joka on tarkoitettu jokapäiväisen elämän välttämättömiin menoihin. Näitä menoja ei siis huomioida erikseen perustoimeentulotuessa, vaan ne sisältyvät perusosaan yhtenä kokonaisuutena.

Perusosalla katetaan:

- ravintomenot
- vaatemenot
- vähäiset terveydenhuoltomenot (esim. itsehoitolääkkeet)
- henkilökohtaisesta ja kodin puhtaudesta aiheutuvat menot
- paikallisliikenteen käyttö
- sanomalehden tilaus
- puhelimen ja tietoliikenteen käyttö
- harrastus- ja virkistystoiminta
- muut vastaavat henkilön ja perheen jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot.

Muina perusmenoina otetaan huomioon kohtuullisen suuruisena:

- asumismenot (esim. vuokra, vastike, omakotitalon hoitomenot, taloussähkö ja kotivakuutus)
- välttämättömät muuttokustannukset ja vuokravakuudet
- muut kuin perusosaan sisältyvät julkisen terveydenhuollon menot (esim. terveyskeskuksen asiakasmaksut, reseptilääkkeiden omavastuuosuudet ja silmälasit)
- lasten kunnallisen päivähoidon sekä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan menot
- lapsen tapaamisesta etävanhemmalle aiheutuvat menot siltä osin, kun ne perustuvat hyvinvointialueen sosiaalihuollon vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen
- välttämättömän henkilötodistuksen, oleskeluasiakirjan tai matkustusasiakirjan hankintamenot.

2.2 Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää sellaisiin asumisesta aiheutuviin menoihin, joihin ei voi saada perustoimeentulotukea ja menoihin, jotka aiheutuvat henkilön tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista ja jotka katsotaan tarpeellisiksi toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeen tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityistarpeita. Täydentävän tuen myöntää hyvinvointialue asiakkaan hakemuksesta. Tässä ohjeessa on linjattu yleisimpiä tilanteita täydentävälle tuelle.

Täydentävän tuen osalta mikään menoerä ei sinänsä ole poissuljettu. Täydentävän tuen myöntäminen edellyttää pääsääntöisesti aina myös laskelman tekoa, mutta laskelmaan huomioitavien menojen osalta harkinta on vapaampaa kuin perustoimeentulotuessa.

2.3 Ehkäisevä toimeentulotuki

Hyvinvointialue voi myöntää ehkäisevää toimeentulotukea päättämiensä perusteiden mukaan edistääkseen henkilön tai perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistäkseen syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta.

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää muun muassa asumisen turvaamiseksi, taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi ja edistämään muulla tavoin itsenäistä ja omatoimista elämää. Kiireellisissä tilanteissa ehkäisevällä toimeentulotuella voidaan turvata asiakkaan oikeutta viimesijaiseen turvaan ja huolenpitoon.

2.4 Menettely toimeentulotukiasioissa

Asiakkaalle on tarjottava riittävä ohjaus toimeentulotuen hakemiseen.

2.5 Hakeminen

Toimeentulotukihakemus tehdään Kelaan, jonka tulee tehdä hakemuksen perusteella päätös perustoimeentulotuesta. Mikäli asiakas on esittänyt hakemuksessaan täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen menoja, siirtää Kela hakemuksen niiden osalta käsiteltäväksi hyvinvointialueelle, kun päätös perustoimeentulotuesta on ensin tehty. Kelalla on velvollisuus siirtää hakemus hyvinvointialueelle vain, jos asiakas tätä erikseen pyytää toimeentulotukihakemuksen yhteydessä tai päätöksen saatuaan. Lisäksi edellytetään, että hakija on esittänyt hakemuksessaan muita kuin perustoimeentulotuessa hyväksytyjä menoja.

Asiakas voi tehdä hakemuksen täydentävästä tai ehkäisevästä toimeentulotuesta suoraan hyvinvointialueelle, jos hän on jo saanut Kelasta hakemusta koskevalle ajalle päätöksen perustoimeentulotuesta. Mikäli asiakas hakee täydentävää toimeentulotukea ja Kelan tekemä perustoimeentulotukilaskelma on tuloylijäämäinen, asioiden selkeyttämiseksi voidaan tehdä hyvinvointialueella täydentävän toimeentulotuen laskelma ja päätös. Laskelmaa laitetaan menoksi hyväksyttävät täydentävän toimeentulotuen menot. Jos kelan perustoimeentulotuen laskelma on alijäämäinen, täydentävän toimeentulotuen laskelmaa ei pääsääntöisesti tarvitse tehdä. Näissä tilanteissa riittää päätös täydentävästä toimeentulotuesta.

2.5.1 Päätös

Päätös toimeentulotuesta on annettava viivytyksettä. Toimeentulotukilain perusteella hakijalla on oikeus saada päätös hakemukseensa viimeistään 7 arkipäivän kuluessa hakemuksen jättämisestä tai sen täydentämisestä. Saapumispäivää ei lasketa määräaikaan. Esimerkki: hakemus saapuu hyvinvointialueelle maanantaina, määräajan laskeminen alkaa tiistaina ja päättyy seuraavan viikon keskiviikkona, jolloin päätös on viimeistään annettava.

Kiireellisissä tilanteissa asiakkaalla on oikeus saada päätös samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Kelan aukioloajan ulkopuolella päätökset kiireellisissä tilanteissa voidaan ratkaista ilman päätöstä toimeentulotuesta. Tällöin käytetään ehkäisevän toimeentulotuen pykälää.

Päätöksessä tulee antaa päätös kaikista hakijan hakemista asioista ja päätös tulee perustella hakijan / perheen yksilöllisen tilanteen mukaan. Päätöstä ei voi perustella pelkästään lain kohdilla ja toimeentulotuen soveltamisohjeilla.

2.5.2 Lisäselvitykset

Mikäli hakemus on puutteellinen, viranomaisen on pyydettävä tarpeelliset lisäselvitykset välittömästi vireillepanon yhteydessä, kuitenkin viimeistään 7 arkipäivän kuluessa hakemuksen saapumisesta ja annettava niiden toimittamiselle

määräaika, enintään noin 2 viikkoa. Mikäli lisäselvityksiä ei ole toimitettu määräaikana, hakijalle tulee antaa päätös käytettävissä olevien tietojen perusteella.

Toimeentulotukilain 14 e §: n mukaan kunnan toimeentulotukiasiakkaalle tulee järjestää mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan taikka perustoimeentulotuen myöntämisen osalta Kelan toimihenkilön kanssa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä sen jälkeen, kun asiakas on tätä pyytänyt. Kun hyvinvointialue tai Kela käsittelee toimeentulotukea koskevaa asiaa, sen tulee tiedottaa toimeentulotukiasiakkaalle edellä mainitusta oikeudesta henkilökohtaiseen keskusteluun ja tarvittaessa neuvoa asiakasta tämän oikeuden käyttämisessä.

Asiakaslain 20 §:n 2 momentin mukaan sosiaalihuollon viranomaisen voi pyytää tietoja rahalaitokselta, jos sosiaalihuollon viranomaisen ei saa riittäviä tietoja ja selvityksiä asiakkaalta itseltään tai 20 §:n 1 momentissa mainituilta tahoilta (valtion ja hyvinvointialueen viranomaiset, eläkelaitokset, yhteisöt ja laitokset ym.) ja jos on perusteltua syytä epäillä asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamisen tietojen riittävyttä tai luotettavuutta.

2.5.3 Toimeentulotuen maksatus

Myönnetty toimeentulotuki maksetaan pääsääntöisesti hakijan pankkitilille. Toimeentulotukilain 16 6:n 2. momentin mukaan tuki voidaan erityisestä syystä maksaa hakijasta huolehtivalle perheenjäsenelle / henkilölle tai käyttää menojen suorittamiseen. Tällainen erityinen syy voi olla se, että tuensaaja käyttää saamansa tuen muuhun tarkoitukseen kuin mihin se on tarkoitettu. Muulle taholle maksamisesta tulee pyytää asiakkaan lupa tai vähintään antaa asia hänelle tiedoksi etukäteen, ennen kuin siirrytään maksamiseen muulle taholle.

2.5.4 Viranhaltijoiden päätösvalta toimeentulotuessa

Hyvinvointialueella delegointisäännössä määritellään viranhaltijoiden oikeudet päättää täydentävästä ja ehkäisevästä toimeentulotuesta.

3 Perustoimeentulotuki

Perustoimeentulotuen myöntämisestä vastaa pääsääntöisesti Kela. Jossain tilanteissa perustoimeentulotuen myöntäminen edellyttää hyvinvointialueelta kannanottoa ja Kela ohjeistaakin asiakasta silloin kääntymään hyvinvointialueen puoleen. Seuraavassa luvussa kursivilla kirjoitettu teksti on suoraan Kelan etuusohjeesta (12.1.2021 päivitetty ohje). Tarkista ajantasainen ohje aina Kelan senhetkisestä ohjeistuksesta esimerkiksi Kelan nettisivuilta.

3.1 Alennettu perusosa ja sen yhteydessä tehtävä suunnitelma

Toimeentulotuen perusosan alentaminen on poikkeuksellinen toimenpide, sillä toimeentulotuki on viimesijainen taloudellisen tuen muoto. Jokaisella on oikeus saada toimeentulotukea, jos hän on tuen tarpeessa eikä voi saada toimeentuloaan esimerkiksi ansiotyöllään, toimeentuloa turvaavien muiden etuuksien avulla tai muulla tavalla. Kun harkitaan perusosan alentamista, lähtökohta kuitenkin on, jokaisella on velvollisuus kykynsä mukaan pitää huolta itsestään ja omasta elatuksestaan.

Alentaminen voidaan tehdä vain laissa mainituissa (Perusosan alentaminen enintään 20 % ja Perusosan alentaminen enintään 40 %) tai oikeuskäytännön perusteella niihin rinnastuvissa tilanteissa. Laissa mainittu perusosan alentamiskriteerit täyttävä toiminta voi olla kieltäytymistä tai laiminlyöntiä. Henkilön laiminlyönti voi olla luonteeltaan aktiivista, tietoista tarjouksen väittelyä, tai passiivista, ryhtymättömyyttä yhteydenottoon tai muuhun vastaavaan toimenpiteeseen. Lisäksi alentaminen voidaan tehdä lisäksi vain sillä edellytyksellä, että alentaminen ei vaaranna ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaista välttämätöntä toimeentuloa eikä alentamista voida pitää muutenkaan kohtuuttomana. Näiden ohella alentaminen voi olla kestoaltaan enintään kaksi kuukautta kerrallaan viimeisimmästä kieltäytymisestä tai laiminlyönnistä. Jotta perusosaa voidaan alentaa, kaikkien alentamiselle asetettujen kriteerien on täytyttävä. Perusosan alentaminen vaatii aina erityisen huolellista tapauskohtaista kokonaisharkintaa.

Tarvittaessa asiakas ohjataan ottamaan yhteyttä hyvinvointialueeseen, jotta hyvinvointialue voi tehdä oman arvionsa alentamien tarkoituksenmukaisuudesta. Lisäksi harkitaan, voiko alentaminen vaarantaa ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan mukaisen välttämättömän toimeentulon ja voidaanko alentamista pitää muutenkaan kohtuullisena. Mikäli hyvinvointialueen sosiaalityöntekijän arvioi, että alentaminen ei ole kohtuullista, sitä ei yleensä tehdä. Jos alentamiseen päädytään, on hyvinvointialueen laadittava suunnitelma asiakkaan itsenäisestä suoriutumisesta.

Alentaminen lopetetaan seuraavin ehdoin:

- *Asiakas on tehnyt ne toimenpiteet, joiden laiminlyönti johti perusosan alentamiseen. Hän on esimerkiksi ilmoittautunut työnhakijaksi TE-toimistoon, osallistunut kuntouttavan työtoiminnan aktivointisuunnitelman tai kotoutumissuunnitelman tekemiseen tai niiden perusteella järjestettävään kuntouttavaan työtoimintaan tai kotoutumistoimenpiteisiin.*
- *Alentaminen vaarantaisi ihmisarvoisen elämän välttämättömän toimeentulon*
- *Alentaminen johtaisi asiakkaan kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen, esimerkiksi, jos rahat eivät riitä ruokaan, laskuja alkaa kerääntyä (velkakierre), tulee hädän uhka. Erityistä huomiota on kiinnitettävä lapsiperheisiin ja asiakkaiden kykyyn huolehtia itsestään.*

3.1.1 Suunnitelma toiminnasta asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi

Perusosan alentamisen yhteydessä hyvinvointialueella on aina tehtävä suunnitelma asiakkaan itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi, tarvittaessa yhteistyössä työ- ja

elinkeinoviranomaisten ja muiden viranomaisten kanssa. Kelaan tulee tiedottaa hakijalle hyvinvointialueen velvollisuudesta laatia suunnitelma ja ohjata tämä hyvinvointialueen sosiaalitoimen asiakkaaksi suunnitelman laatimista varten.

Nuorisotakuu velvoittaa sosiaalityön henkilöstöä aktiiviseen työskentelyyn niiden nuorten kanssa, jotka eivät ole minkään toimenpiteen piirissä.

Kotouttamislainsäädännön ja kuntouttavan työtoiminnan piirissä olevien osalta on hyvinvointialueella ilmoitusvelvollisuus Kelaan, mikäli ko. henkilöt toimivat siten, että perusosan alentamisen kriteerit täyttyvät ja heidän kokonaistilanteensa huomioiden alentaminen ei vaaranna ihmisarvoista elämää.

Asiakkaalle tulee ensisijaisesti etsiä kuntoutusmahdollisuuksia ja hänen työkykynsä tulee arvioida. Suunnitelmaan kirjataan, mitä asiakkaalta edellytetään. Kun asiakas korjaa tilanteen ja menettelee suunnitelman mukaan, perusosan alentaminen lopetetaan. Tästä tieto menee Kelaan, jossa päätös tarkastetaan perusosan osalta.

Jos hyvinvointialue asiakkaan suostumuksella tai asiakas itse on toimittanut mainitun suunnitelman Kelaan, se tulee ottaa huomioon, jos asiakkaan perusosan alentaminen tulee harkittavaksi.

Asiakassuunnitelma tulee ensisijaisesti laatia yhteisymmärryksessä asiakkaan kanssa huomioiden toimintakyky ja kiinnostuksen kohteet.

Mikäli asiakas kieltäytyy suunnitelman teosta tai ei saavu hänelle suunnitelman tekoon varatulle ajalle, viranomaisen laatii suunnitelman asiakkaan puolesta ja välittää suunnitelman asiakkaalle vähintään tiedoksi.

Pohjana tai lähtökohtana voidaan käyttää asiakkaalle aiemmin tehtyä suunnitelmaa ja liittää niissä sovitut asiat osaksi perusosan alentamista koskevaa asiakassuunnitelmaa. Asiakassuunnitelmasta tulisi ilmetä:

- Nykytilanteen kuvaus sekä kuvaus siitä, mitä tehdään ja kuka tekee, jotta perusosan alennuksen saa poistettua.
- Suunnitelmasta on käytävä ilmi, mitä asiakkaalta edellytetään ja minkä viranomaisen puoleen hänen tulee asian hoidossa kääntyä.
- Suunnitelman on oltava realistinen ja konkreettinen suhteessa asiakkaan kykyihin ja viranomaisten antamaan tukeen
- Asiakkaalle laadittavaan asiakassuunnitelmaan voidaan myös kirjata ne toimenpiteet ja keinot, joilla oikeus täysimääräiseen toimeentulotuen perusosaan säilyy ja toisaalta myös ne seikat ja edellytykset, millä perusosaa voidaan alentaa.

3.2 Ylisuuret asumismenot

Asumismenojen kohtuullisuutta harkitessa Kela antaa asiakkaalle aikaa selvittää halvemman asunnon hankkimista. Tässä yhteydessä Kela ohjaa toimeentulotuen

hakijaa ottamaan yhteyttä hyvinvointialueeseen asuntoasian selvittämistä varten. Jos hakijalla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta hankkia asuinpaikkakunnaltaan edullisempaa asuntoa, asumismenot voidaan ottaa huomioon täysimääräisenä myös määrääjän jälkeen.

3.3 Muut tilanteet

Hakijalla saattaa olla myös sellaisia menoja (TotuL 7 a § ja 7 b §), jotka kuuluvat perustoimentulotuella katettaviin menoihin, mutta jotka henkilön tai perheen erityisen tilanteen vuoksi ovat niin suuria, ettei laskennallisesti määräytyvä perusosa riitä kattamaan niitä.

Tällaisia ovat esimerkiksi:

- vaatetusmenot raskausajalta
- romanivaatteet
- sairaudesta tai ruoka-aineyliherkkyydestä johtuvat tavanomaiset suuremmat ravintokulut
- suuret asumiskustannukset

Näiden kustannuksen osalta hakemusta ei siirretä hyvinvointialueelle, vaan asiakasta ohjataan hakemaan täydentävää tai ehkäisevää.

Yllä mainitut tilanteet ovat siis perustoimeentulotukeen kuuluvia erityistilanteita, joista päätöksen tekee hyvinvointialue. Tässä ohjeessa asiat on ohjeistettu täydentävän toimeentulotuen myöntämisestä käsittelevässä luvussa 4.

4 Täydentävä toimeentulotuki

Täydentävää toimeentulotukea myönnetään erityisestä elämäntilanteesta johtuen. Pääsääntöisesti tuen myöntämisen edellytyksenä on perustoimeentulotuki oikeus tai muu pitkäaikainen pienituloisuus.

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää

- sellaisiin asumisesta aiheutuviin menoihin, joihin ei voi saada perustoimeentulotukea.
- menoihin, jotka aiheutuvat asiakkaan tai perheen erityisistä tarpeista tai olosuhteista, jotka katsotaan tarpeellisiksi toimeentulon turvaamiseksi tai itsenäisen suoriutumisen edistämiseksi.

Henkilön tai perheen erityisenä tarpeena tai olosuhteena voidaan pitää esimerkiksi pitkäaikaista toimeentulotuen saamista, pitkäaikaista sairautta sekä lasten harrastustoimintaan liittyviä erityistarpeita.

4.1 Kodin välttämättömät kalusteet ja laitteet

Ohjetta noudatetaan myös Suomeen muuttavien paluumuuttajien kohdalla. Perheenyhdistämisen kautta Suomeen saapuneiden henkilöiden ja myönteisen oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden kohdalla voidaan käyttää tarveharkinnan mukaan pakolaisten kodinperusvarustus- ja vaateavustusmääriä (luku 4.7).

Kodin perusvarustukseen voidaan myöntää avustusta vain poikkeustapauksissa, kun se asiakkaan tilanne ja olosuhteet huomioon ottaen on välttämätöntä kodin perustarvikkeiden saamiseksi esim. pitkän laitoshoidon, asunnottomuuden tai vankilatuomion jälkeen. Jälkihuoltonuoren kohdalla ensiasunnon perusvarustus maksetaan ensisijaisesti nuoren itsenäistymisvaroista.

Kotoa itsenäiseen asumiseen muuttaville nuorille ei pääsääntöisesti myönnetä toimeentulotukea kodinperusvarustukseen vaan heidän edellytetään saavan välttämätön varustus kotoa. Myös avioerotilanteissa välttämätön perusvarustus katsotaan pääsääntöisesti ainakin osittain saatavan yhteisestä kodista.

Hakijan tulee tehdä erillinen hankintasuunnitelma ja kustannusarvio kodinhankinnoista, joihin toimeentulotukea haetaan. Kodinhankinnat edellytetään pääsääntöisesti hankittavan käytettyinä. Yksityisiltä tehdyistä ostoista tulee olla asianmukainen maksutosite.

4.1.1 Kalustus

Täydentävänä toimeentulotukena voidaan myöntää välttämätön kodin kalustus henkilöille, joilla ei ole lainkaan irtaimistoa tai kodin tarvikkeita. Pitkään asiakkaana olleiden asiakkaiden osalta voidaan tarvittaessa myös harkita yksittäisen kalusteen, kuten sängyn uusimista. Enimmäissumma sänkyyn ja patjaan 100 €. Terveydellisin syin erityisesti patjan hankintaan voidaan joutua myöntämään erikseen tukea. Välttämättömiä hankintoja ovat sänky, pöytä, tuolit, astiat, ruokailuvälineet, vuodevaatteet, valaisimet ja verhot. Ensisijassa ohjataan hankkimaan käytettyjä kalusteita. Avustuksen määrä: yksinäiselle 350 €, pariskunnat 500 €, lapsiperheet 500 € + jokaisesta lapsesta lisäksi 100 € tai lapsiperheen kohdalla asiassa käytetään yksilökohtaiseen tilanteeseen perustuvaa harkintaa.

4.1.2 Kodinkoneet

Täydentävänä toimeentulotukena voidaan myöntää jääkaappi ja liesi, mikäli sitä ei asunnossa ole. Vuokra-asunnoissa tämä kuuluu vuokranantajan hankittaviin kodinkoneisiin. Pyykinpesukone myönnetään asiakkaalle, jos taloyhtiössä ei ole pesutupaa ja asiakkaalle, jonka terveydelliset syyt edellyttävät oman koneen käyttöä. Avustuksen määrä: Jääkaappi 200 €, liesi 200 €, pesukone 300 €, pölynimuri 50 €. Harkinnalla monilapsiselle perheelle voidaan myöntää suurempi summa.

Painavista terveydellisistä syistä voidaan myöntää astianpesukoneeseen 250 €. Terveellinen syy todennetaan lääkärinlausunnolla tai esimerkiksi epikriisillä.

4.2 Vaatetus

4.2.1 Poikkeava vaatetustarve

Pääsääntöisesti vaatteet sisältyvät perusosaan, eikä niihin erikseen myönnetä toimeentulotukea. Erityisistä syistä tukea voidaan myöntää täydentävänä toimeentulotukena välttämättömiin menoihin, pääsääntöisesti kuittia vastaan tilille tai maksusitoumuksena. Erityisiä syitä voivat olla:

- pitkästä vankeudesta vapautuva vanki
- asiakkaat, joilla on tulona vain käyttövara
- erityisjalkineet
- Kuntouttavassa työtoiminnassa tai työkokeilussa tarvittavat vaatteet
- tai muu erityisestä syystä johtuva vaatetustarve

Tuen määrä 100 €/vuosi.

4.2.2 Romanivaatteet

Romaninaisen hameeseen asua vakituisesti käyttävälle toimeentulotuen pitkäaikaisasiakkaalle (vähintään vuoden asiakkuus tai merkittävä pienituloisuus) voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea. Romano Mission kannan mukaan romaninainen ei yleensä tarvitse raskausajalle toista hametta. Romanimiehen vaatetus sisältyy perusosaan.

Tuen määrä joka toinen vuosi 500 €.

4.3 Perheiden erityiset tilanteet

4.3.1 Perheiden yhteiset tapahtumat

Perhejuhliin myönnetään tukea erityisen harkinnan perusteella esimerkiksi osallisuuden tai lapsen rippi- tai valmistujaisjuhlien mahdollistamiseksi. Tuki yhteensä noin 250 €. Tuen määrää harkittaessa huomioidaan perheen koko.

Hautajaisiin osallistumisesta aiheutuviin menoihin voidaan lähiomaiselle myöntää täydentävää toimeentulotukea matkakulut halvimman matkustustavan mukaan sekä kukkavihkoon 40 €.

4.3.2 Lasten harrastukset ja leirit

Lasten harrastusmenoihin voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea lasten osallisuuden ja hyvinvoinnin tukemiseksi. Mikäli perhe on ollut toimeentulotuen asiakkaana pitkään tai perheen taloudelliset vaikeudet uhkaavat lapsen harrastusten jatkamista, on perusteltua tukea myöntää.

Tukemisen tulee olla suunnitelmallista.

Tukea voidaan myöntää:

- alle 3-vuotiaat vain harkinnalla
- 3–4-vuotiaat 100 €
- 5–10-vuotiaat 350 €
- 11–14-vuotiaat 450 €
- 15–17-vuotiaat 550 € vuodessa

Ensisijaista on, että perhe selvittää mahdollisuuden harrastusmaksun alentamiseen tai maksuvapautukseen.

Tuki myönnetään todellisten kulujen mukaan kuittien tai muiden tositteiden perusteella.

Toimeentulotukea saavien perheiden alaikäisille lapsille voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea leirimaksuihin kerran vuodessa. Maksu saa olla korkeintaan 200 € ja lapsen täytyy olla 5 vuotta täyttänyt. Maksu ei vähennä harrastekuluihin myönnettävää toimeentulotukea.

4.3.3 Lasten urheiluvälineet

Samoin perustein, kuin harrastemenoihin, voidaan perheelle myöntää täydentävää toimeentulotukea välttämättömiin urheiluvälineisiin. Perhettä ohjataan hankkimaan välineet käytettynä.

Polkupyörään voidaan myöntää tukea:

- 3–4-vuotiaat 50 €
- 5–10-vuotiaat 100 €
- 11–14-vuotiaat 150 €
- 15–17-vuotiaat 200 €

Lisäksi pyöräilykypärään voidaan myöntää 20 €.

Urheiluvaatteisiin/välineisiin voidaan myöntää enintään 100 €. Vaatteet/välineet voi myöntää myös ilman harrastusmaksujen myöntämistä (jos lapsi harrastaa jotain omatoimisesti).

Urheiluvälineisiin myönnettävä täydentävä toimeentulotuki ei vähennä lasten harrastuksiin myönnettävää enimmäismäärää.

4.3.4 Lasten tarvikkeet

Lapsen syntyessä välttämättömiin hankintoihin voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea. Välttämättömiin tarvikkeisiin kuuluvat vaunut, rattaat, sänky, patja ja turvaistuin. Perhettä ohjataan hankkimaan välineet käytettyinä. Tuki maksetaan ensisijaisesti kuittia vastaan tilille.

Tuen määrä yhteensä 300 € lapsen syntyessä. Mahdolliset myöhemmät tuen tarpeet harkitaan erikseen.

4.3.5 Perheen virkistysmatkat

Pitkäaikaisen (vähintään vuosi) toimeentulotuen asiakasperheiden virkistykseen voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea asiakassuunnitelman, perhetilanteen, pitkäaikaisen sairauden, vamman tai muun vastaavanlaisen syyn perusteella. Perheen pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus on selkeästi peruste tukea loman viettoa. Mikäli etävanhempi on pitkäaikainen toimeentuloasiakas, voidaan myös hänen ja lapsen yhteistä lomaa tukea.

Tukea voidaan myöntää enintään 100 € / vuosi.

4.4 Opiskelusta aiheutuvat ylimääräiset kulut

4.4.1 Opiskelutarvikkeet ja –matkat

Täydentävää toimeentulotukea voidaan myöntää välttämättömiin opiskelutarvikkeisiin toimentulotuen asiakasperheiden lapsille tai toimeentulotukea itse saaville. Tuen tarvetta arvioitaessa pitää arvioida, miltä osin nuorelle mahdollisesti maksettu opintotuen oppimateriaalilisä kattaa oppimateriaalista aiheutuvia kustannuksia. Oppimateriaalilisä on toimeentulotuessa nk. etuoikeutettu tulo, jota ei perustoimeentulotuessa oteta tulona huomioon. Vastaavasti toimeentulotukilain 8 §:n mukaan sellaisia kustannuksia, jotka on muusta järjestelmästä korvattu, ei voida huomioida menona. Koska oppimateriaalilisä maksetaan kuukausittain opintotuen yhteydessä, tulee opintojen alkuvaiheessa arvioida, mitä kustannuksia sillä voidaan kattaa ja mitä tulee silti myöntää täydentävänä tukena. Esimerkiksi opintojen alkuvaiheen isot alkuhankinnat voivat olla tällaisia.

Ensimmäisen ammatillisen tutkinnon tai lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon suorittaminen on opiskelijalle maksutonta enintään sen kalenterivuoden loppuun, jona opiskelija täyttää 20 vuotta. Maksuttomuus koskee ensimmäisen kerran syksyllä 2021 toisen asteen opinnot aloittaneita oppivelvollisia opiskelijoita.

Jos opiskelija suorittaa ns. kaksoistutkintoa (ammatillinen tutkinto ja ylioppilastutkinto) oikeus maksuttomaan koulutukseen päättyy silloin, kun opiskelija on suorittanut sekä ammatillisen tutkinnon että ylioppilastutkinnon.

Maksuttomuuden pidentäminen:

Opiskelija voi hakea maksuttomuuden pidentämistä, jos opinnot ovat hidastuneet perustellun syyn takia. Perusteltu syy voi olla esimerkiksi opiskelijan oppimisvaikeudet tai sairaus. Maksuttomuuden pidentämisen perusteena voi olla myös, että opiskelija on osallistunut valmentavaan koulutukseen. Opiskelualan vaihto sellaisenaan ei pidennä maksuttomuutta.

Opiskelija tekee hakemuksen maksuttomuuden pidentämisestä sille koulutuksen järjestäjälle, jonka hän opiskelee. Koulutuksen järjestäjä voi myös myöntää maksuttomuuden pidentämisen ilman hakemusta, jos koulutuksen järjestäjä on tehnyt päätöksen oppivelvollisuuden väliaikaisesta keskeyttämisestä. Koulutuksen järjestäjä tekee päätöksen maksuttomuuden pidentämisestä ja kirjaa sen opiskelijahallintojärjestelmään.

Mikä kaikki on maksutonta?

Koulutuksen järjestäjän järjestämä opetus ja ohjaus on opiskelijalle maksutonta. Opiskelijalle maksuttomuus koskee:

- opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit
- opintojen suorittamiseksi tarvittava tietokone sekä mahdollinen laskin tai laskinlisenssi
- työvälineet, -asut ja -aineet, esimerkiksi turvavaatteet, suojavaatteet ja työkengät
- ammatillisessa koulutuksessa säädösperusteiset luvat ja pätevyydet kuten ajoluvat, hygieniapassi, kasvinsuojelututkinto ja vesityökortti sekä työelämän edellyttämät luvat ja pätevyydet, kuten työturvallisuuskortti, ensiapukortti tai tulityökortti, jotka ovat välttämättömiä tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksissa tai osaamistavoitteissa edellytetyn osaamisen osoittamiseksi
- ylioppilastutkinnon suorittamiseksi edellytettävät viisi koetta, myös hylättyjen uusiminen
- vähintään seitsemän kilometrin koulumatkat ilman omavastuuosuutta
- joissakin erityistapauksissa myös majoitus- ja matkustuskustannukset.

Koulutuksen järjestäjä voi tarjota opiskeluun tarvittavat materiaalit ja välineet opiskelijoiden henkilökohtaiseen käyttöön koko opintojen ajaksi tai niitä voi olla saatavilla oppilaitoksessa. Opiskelijoilla ei ole oikeutta saada materiaaleja ja välineitä itselleen lukion oppimäärän ja ylioppilastutkinnon tai ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen, ellei koulutuksen järjestäjä toisin päätä.

Matkakulut toiselle paikkakunnalle voidaan huomioida täydentävän toimeentulotuen laskelmassa edullisimman vaihtoehdon mukaan. Ensisijaisia etuuksia ovat Kelan myöntävät opiskelua tukevat etuudet.

Tuen määrä

- välttämättömät kirjat tarpeen mukaisesti
- työvaatteet ja tarvikkeet kertaluonteisesti todellisten kustannusten mukaan
- tietokone kertaluonteinen 300 € (mikäli koulu ei korvaa)

- linja-autokortin omavastuuosuus

Myös muualla kuin lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevalle voidaan myöntää enintään 300 € tietokoneeseen, jos koneen hankinta on opinnoissa välttämätöntä.

4.4.2 Tutkintomaksut

Opintojen suorittamiselle välttämättömät lupa- ja pääsykoemaksut, YKI-testin maksu, yo-tutkintomaksut tai vastaavat voidaan myöntää todellisten menojen mukaan toimeentulotuen asiakkaille. Lukukausimaksuja ei huomioida toimeentulotuen menona. Erilaisiin kortteihin/passeihin (esim. työturvallisuus, tularityö, anniskelu) voidaan myöntää tukea, mikäli kortin hankinta tukee asiakkaan työllistymistä.

4.5 Jälkihuoltonuoren täydentävä toimeentulotuki

Hyvinvointialueen on velvollisuus järjestää jälkihuoltoa lastensuojelulain 75 §:n ja kotoutumislain 27§:n mukaisesti. Velvollisuus on lastensuojelulain nojalla voimassa viisi vuotta lastensuojelun asiakkuuden päättymisen jälkeen ja kotoutumislain nojalla siihen asti, kunnes lapsella/nuorella on huoltaja, molemmissa kuitenkin enintään siihen saakka, kun nuori täyttää 25 vuotta. Muutos on tullut voimaan 1.1.2020 alkaen. Kaikkien jälkihuoltonuorten täydentävästä toimeentulotuesta, sekä itsenäistymisvaroista päättää jälkihuollosta vastaava työntekijä.

Jälkihuoltonuorten kohdalla ensiasunnon perusvarustus maksetaan ensisijaisesti nuoren itsenäistymisvaroista. Mikäli nuorelle ei ole kertynyt omista tuloista tai varoista itsenäistymisvaroja, on hyvinvointialueen tuettava nuoren sijoituksen päättyessä tätä mm. asumiseen liittyvissä menoissa tarpeellisilla itsenäistymisvaroilla (lastensuojelulaki 77§). Nämä hyvinvointialueen omista varoistaan maksamat itsenäistymisvarat ovat siis toimeentulotukeen nähden ensisijaisia.

Jälkihuoltonuorta voidaan tukea toimeentulotuella, joka voidaan harkinnalla myöntää jo 17-vuotiaalle. Kela tekee päätöksen perustoimeentulotuesta. Jälkihuoltonuoria tuetaan myös vuokravakuudella, jonka myöntää Kela. Jälkihuoltonuoren ei edellytetä hakevan opintolainaa.

Jälkihuoltonuorta tuetaan täydentävällä toimeentulotuella siten, että mikäli nuori on oikeutettu saamaan täydentävää toimeentulotukea samoin perustein kuin kuka tahansa muu, käytetään tätä pykälää. Nuoren itsenäistymisvaroja voidaan suunnata kohteisiin, joita ei ole täydentävän toimeentulotuen kautta mahdollista myöntää. Nuorta voidaan tukea jälkihuoltosuunnitelman mukaisesti myös lastensuojeluvaroista. Jälkihuolto on lastensuojelun jatke, joten sen tavoitteena on nuoren kehityksen ja osallisuuden tukeminen.

4.6 Terveysten ja toimintakykyyn liittyvät tilanteet

4.6.1 Yli 18-vuotiaan harrastusmenot

Aikuisten harrastemenojen katsotaan kuuluvan pääsääntöisesti perusosalla katettaviin menoihin. Poikkeuksellisesti aikuisten harrastustoimintaan voi myöntää tukea osana jälkihuoltosuunnitelmaa, kotouttamissuunnitelmaa, pitkäaikaistyöttömän, päihde- tai mielenterveyskuntoutujan kuntoutumista.

Liikunnallisen harrastuksen tukemiseen voidaan myöntää toimeentulotukea terveydellisin syin, jos asiakkaalla on asiasta lääkärinlausunto. Aikuisen harrastustoiminnan tuen lähtökohta on tukea harrastuksen aloittamisvaihetta, ei pysyvästi.

Tuen määrä 200 € / vuosi.

4.6.2 Erityisruokavalio

Pääsääntöisesti ravintokulut sisältyvät perusosaan, eikä niihin myönnetä erikseen toimeentulotukea. Lääkärin määräämä sairaudesta johtuva erityisruokavalio hyväksytään täydentävän toimeentulotuen kuluna kohtuullisen suuruisena. Erityisruokavalioon toimeentulotukea hakevalta asiakkaalta on perusteltua pyytää selvitys (esim. lääkärin tai ravitsemusterapeutin lausunto) erityisruokavalion tarpeellisuudesta ja siitä aiheutuvista kustannuksista. Lisäkustannusten määrä tulee selvittää asiakailta yksilökohtaisesti, mutta maksetun summan osalta voidaan myös käyttää hyväksi erilaisiin sairauksiin liittyviä yleisempiä suosituksia kuten Keliakialiiton suositusta.

4.6.3 Perustoimeentulotukeen kuulumattomat terveydenhoitokulut

Reseptilääkkeisiin haetaan aina ensisijaisesti perustoimeentulotukea Kelalta. Mikäli Kela ei myönnä tukea, voidaan henkilölle välttämätön hoito yhteistyössä hoitavan lääkärin kanssa turvata myöntämällä lääkkeeseen täydentävää/ehkäisevää toimeentulotukea. Tilanteessa on syytä selvittää ja arvioida asiakkaan kokonaistilannetta.

4.6.4 Asiakasmaksut

Asiakasmaksuihin on otettu kantaa STM:n Kuntainfossa 2/2021.

Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaalihuoltoon kuuluva taloudellinen tuki. Ennen sen myöntämistä on selvitettävä kaikki ensisijaiset etuudet ja tukimuodot. Yksi tukimuodoista on sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen perimättä jättäminen tai alentaminen. Hyvinvointialueen on jätettävä asiakasmaksu perimättä tai alennettava sitä silloin, jos maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä. Säännös on velvoittava sosiaalihuollon palveluista määrättyissä maksuissa ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyyn mukaan määrättyissä maksuissa.

Asiakasmaksun määräämisestä ja alentamisesta vastuu kuuluu hyvinvointialueelle, jossa asiakas asuu ja toimeentulotuen myöntämisen vastuu kuuluu hyvinvointialueelle, jossa asiakas oleskelee.

Osa maksuista on luonteeltaan tasamaksuja, jotka hyvinvointialue määrittää kaikille palvelun käyttäjille samansuuruisina ja osa tulosidonnaisia, jolloin jo maksua määrätessä asiakkaan tuloista ja menoista tehdään selvitys ja päätetään asiakasmaksu hänen taloudelliseen tilanteeseensa perustuen. Terveystuollosta perittävät maksut ovat pääsääntöisesti tasamaksuja, poikkeuksena pitkäaikainen laitoshoido ja pitkäaikainen kotisairaanhoido, joista lääkäri tekee päätöksen ja jonka yhteydessä asiakkaalle tehdään päätös maksusta. Sosiaaliuollon maksut ovat joko tasamaksuja tai tulosidonnaisia maksuja.

Palvelusetelillä hankittava palvelu on vaihtoehto hyvinvointialueen tuottamalle palvelulle ja se itse päättää, ottaako se palvelusetelin käyttöön ja mihin palveluihin se antaa setelin. Palvelusetelin on katettava kustannukset kokonaan palveluissa, jotka ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan asiakkaalle maksuttomia. Palvelusetelin arvoa on korotettava, jos asiakkaan tai hänen perheensä toimeentulo tai asiakkaan elatusvelvollisuus vaarantuu asiakkaan omavastuun vuoksi. Mikäli palveluseteli jättää asiakkaalle itse maksettavaa osuutta normaalia asiakasmaksua enemmän, on harkittava tapauskohtaisesti asiakkaan perusteet saada ylimenevään osuuteen täydentävää toimeentulotukea.

Terveystuollon maksukatto on myös toimeentulotukeen nähden ensisijainen tukemisen muoto. Jos hyvinvointialue on tietoinen maksua määrätessään asiakkaan toimeentulotukiasiakkuudesta, tulee arvio ja päätös asiakasmaksun alentamisesta tai perimättä jättämisestä tehdä jo tässä vaiheessa. Muutoin asiakasmaksun alentamista voi hakea jälkikäteen asiakas tai esimerkiksi hänen laillinen edustajansa. Hyvinvointialueen velvollisuus on ohjeistaa ja tiedottaa asiakasta asiakasmaksun määräämiseen, alentamiseen ja perimättä jättämiseen liittyvissä asioissa ja prosessissa, jotta asiakas osaa toimia oikein ja tarvittaessa hakea maksun alentamista jälkikäteen.

Perustoimeentulotuessa menoina huomioidaan perusosa ja muut perusmenot. Muihin perusmenoihin kuuluvat muun ohella ne terveydenhuollon menot, jotka eivät kuulu perusosaan. Perustoimentulotuessa menoksi ei huomioida lainkaan sosiaaliuollon palveluihin liittyviä menoja. Käytännössä nämä menot ovat asiakasmaksuja. Näin ollen kaikki sosiaaliuollon palvelusta määrätyt asiakasmaksut ovat sellaisia, jotka Kela siirtää hyvinvointialueelle hakemuksena käsiteltäväksi, mikäli asiakas on tätä pyytänyt tai ohjeistaa asiakasta asioimaan hyvinvointialueella.

On tärkeää, että niissä asiakasmaksuissa, jotka pitävät sisällään sekä terveydenhuollon että sosiaaliuollon palvelujen maksua, on maksusta pystyttävä erittelemään perustoimeentulotukeen kuuluvat menot ja vastaavasti hyvinvointialueen toimivaltaan, eli täydentävään toimeentulotukeen kuuluvat menot. Kumpikaan tukimuoto ei ole tarkoitettu asiakasmaksujen säännölliseen maksamiseen toimeentulotuella.

Asiakkaan hoito ei saa kuitenkaan vaarantua siksi, ettei asiakasmaksua saada maksettua, joten joissain tilanteissa myös täydentävä tai ehkäisevä toimeentulotuki voi tulla kyseeseen. Mikäli asiakkaan tilanteessa ei ole kyse väliaikaisesta tilanteesta, lähtökohtaisesti hyvinvointialueen tulisi sosiaaliuollon maksujen kohdalla alentaa tai

jättää perimättä asiakasmaksu siten, ettei täydentävää tai ehkäisevää tukea tarvitse myöntää.

4.6.5 Työllistymistä edistävät matkakulut

Työllistymistä edistävät matkat voidaan myöntää täydentävänä edullisimman kulkuneuvon mukaan. Työllistämispalveluissa korvattavan matkan vähimmäispituus on 5 km. Työllisyyspalvelut myöntävät matkakulut kuntouttavaan työtoimintaan asiakkailleen täydentävänä toimeentulotukena. Työkokeilussa olevalle voidaan myöntää matkakulut tarvittaessa täydentävänä toimeentulotukena ensimmäisen kuukauden ajan.

4.6.6 Kuntoutumista tukevat matkakulut

Laitospäihdekuntoutukseen menijän matkakulut myönnetään pääsääntöisesti Kelasta perustoimeentulotukena. Avokuntoutusta päihde-, mielenterveys- tai sosiaalisen kuntoutuksen yksikössä voi olla myös perusteltua tukea täydentävänä toimeentulotukena myönnettävillä matkakuluina. Mikäli kyseessä on terveydenhuollon kuntoutus, ohjataan asiakas hakemaan tarvittaessa matkakorvaus Kelasta.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla henkilöllä myönnetään kuntouttavan työtoiminnan matkakulut kuntouttavan työtoiminnan lain perusteella. Asiakkaalle, joka käy kuntouttavassa työtoiminnassa polkupyörällä eikä siis hae erikseen matkakuluja kuntouttavan työtoiminnan aikana, voidaan myöntää täydentävää toimeentulotukea pyörän huoltoon ja varusteisiin kerran vuodessa (enintään yhteensä 150 €/vuosi).

Kilometrikorvauksena käytetään Kelan vuosittain vahvistamaa taksaa silloin, kun oman auton käyttö on välttämätöntä.

Päätökset matkakuluista perustuvat suunnitelmaan ja omatyöntekijän kannanottoa tarvitaan. Matkakulujen osalta päätökset ovat määräaikaiset.

4.6.7 Tuholaismyrkytysten kustannukset

Kiinteistön omistajalla / taloyhtiöllä on vastuu tuholaismyrkytyksestä. Myrkytyskulut eivät ole toimeentulotuessa huomioitavia menoja, eikä niihin myönnetä tukea.

Myrkytysten jälkeen henkilölle / perheelle voidaan tarvittaessa myöntää toimeentulotukea huonekalujen ja välttämättömien kodintarvikkeiden (esim. sängyn ja vuodevaatteiden) hankintaan. Tilaajalla on velvollisuus maksaa tilaamansa palvelun kulut. Jos tuholaismyrkytysten tilaajalla on selkeä tieto siitä, kuka on aiheuttanut tuholaisongelmat, voi tilaaja laskuttaa ongelman aiheuttajaa. Kustannusten jakamisesta sovitaan yhteistyössä taloyhtiön ja kiinteistön omistajan kanssa.

4.7 Maahanmuuttajiin liittyvät erityistilanteet

4.7.1 Alkuavustus

Suomeen vasta tulleille pakolaisille voidaan täydentävänä toimeentulotukena myöntää, niin sanottua alkuavustusta kodin perusvarusteista ja – vaatetuksesta aiheutuviin kustannuksiin. Alkuavustuksella hankitaan mm. sängyt, perushuonekalut, liinavaatteet, astiat, siivousvälineet ja hygieniatuotteet. Alkuavustus kattaa kaiken, myös vaatteet. Alkuavustuksena voidaan myöntää muuttoavustusta ensimmäiseen vakituiseen asuntoon yksin muuttavalle henkilölle tai perheelle.

Alkuavustuksen määrä on yksin asuvalle enintään toimeentulotuen perusosan määrä kahdelta kuukaudelta ja perheelle enintään kaksinkertaisena perheen perusosan yhteismäärä kahdelta kuukaudelta.

Jos asunto on valmiiksi kalustettu (useimmiten kiintiöpakolaisten kohdalla), myönnetään alkuavustuksen määrästä puolet.

Pakolainen saa tämän avustuksen vain kerran. Myöhemmin erilaisissa muissa kodinperustamistilanteissa sovelletaan muita tässä ohjeistuksessa olevia kohtia.

(Valtioneuvoston päätös pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta 1607/1992, 7 §)

4.7.2 Kielikurssit

Kotoutumissuunnitelman mukainen yksi kielikurssimaksu kerrallaan otetaan huomioon toimeentulotukilaskelmassa. Pidempään Suomessa asuneiden työllistymistä edistävien kielikurssien kurssimaksut voidaan ottaa huomioon, mikäli ne sisältyvät työllistämistä tai aktivointisuunnitelmaan ja ovat perusteltuja. Täydentävänä voidaan myöntää kulut todellisen suuruusena. Matkoja tuetaan, mikäli se on perusteltua asiakkaan työllistymisen tukemisen kannalta.

4.7.3 Todistusten kääntäminen, kansalaisuus ja pankkitilittömien laskujen maksu

Ulkomailla hankitun tutkintotodistuksen käänätyskuluihin ja tutkinnon rinnastamispäätöksen kuluja voidaan huomioida täydentävänä toimeentulotuen menoina, mikäli se tukee asiakkaan työllistymistä.

Pankkitilittömien henkilöiden laskujen maksusta aiheutuvat pankkipalvelumaksut voidaan huomioida täydentävänä toimeentulotuen menoina silloin, kun maksut koskevat vuokraa, terveysmenoja, sähkö- ja kotivakuutusmaksuja tai muita toimeentulotuessa hyväksyttäviä menoja ja niiden kokonaismäärä voi pitää merkittävänä (useampi lasku kuukaudessa). Kansalaisuushakemuksesta aiheutuvat kulut ovat toimeentulotuessa huomioitavia vain erityisperustein. KHO:n antaman päätöksen mukaan asiakkaan tulee antaa erillinen selvitys siitä, miten Suomen kansalaisuuden saaminen edistää hänen tai hänen perheensä mahdollisuuksia pitää huolta elannostaan. Jos perustelut ovat riittävät, voidaan kulut myöntää täydentävänä toimeentulotukena kuittia vastaan (KHO 22.8.2001/1903).

4.8 Hautaus

4.8.1 Hautausavustuksen käsittelymenettely

Toimeentulotukea saaneella asiakkaalla tai muuten merkittävästi pienituloisella voi olla oikeus saada täydentävää toimeentulotukea välttämättömiin hautausmenoihin. Kyse on aina vainajan pienituloisuudesta, ei omaisen. Ensisijaisesti seurakunnalta tulee hakea vapautusta maksuista. Välttämättömiin hautauskuluihin kuuluvat seuraavat:

- arkku
- vainajan vaatetus
- arkkuun laitto
- arkun kukkalaite
- vainajan kuljetus
- hautapaikka tai vastaava
- polttohautaus; ilman yksilöllistä hautapaikkaa
- seurakunnan välttämättömät kulut, ellei seurakunta voi pienituloisuuden perusteella jättää niitä perimättä

Välttämättömiin hautauskuluihin myönnetään enintään 1300 €.

Kunnalla on jatkossa järjestämisvastuu hautausjärjestelyiden osalta. Kuntien vastuulla on hoitaa ilman omaisia kuolleiden vainajien hautausjärjestelyt. Jos vainaja osoittautuu varattomaksi, voi kunta hakea hyvinvointialueelta vainajan puolesta hautausavustusta. Hautausavustus maksetaan täydentävänä toimeentulotukena, mutta hyvinvointialue ei vastaa hautausjärjestelyistä eikä niihin liittyvistä sopimuksista.

Toimeentulotuen käsittely lähtee vainajan taloudellisesta asemasta. Toimeentulotuen käsittelyä varten tarvitaan viimeisimmät tulotiedot, pankin saldotodistus kuolinhetkellä ja verotodistus / esitäytetty veroilmoitus, jossa erityistä huomiota on kiinnitettävä varallisuuteen. Lisäksi tulee selvittää, onko vainajalla henkivakuutus.

Toimeentulotukilaskelmassa huomioidaan tuloina vainajan pankkitilin saldon mukaiset rahavarat. Tuloina huomioidaan vainajan pankkitilin kuolinpäivän saldon mukaiset rahavarat. Menoina huomioidaan välttämättömät hautaustoimiston ja seurakunnan kulut. Vainajan maksamattomia sairaala- ym. laskuja ei tällöin oteta huomioon, vaan ne jäävät pesän veloiksi. Jos vainaja on tehnyt suoramaksusopimuksen pankin kanssa esim. vuokran maksusta eikä kuolinpesä ole pystynyt riittävän ajoissa perumaan ko. maksua, huomioidaan vainajan tililtä maksetut kulut laskelmassa.

Jos vainajalla on varallisuutta ja ne kattavat hautauskulut, mutta omaisuus ei ole helposti realisoitavissa, myönnetään toimeentulotukea takaisinperinnällä. Mikäli kuolinpesälle ei löydy hoitajaa, myönnetään maksusitoumus hautaustoimiston sekä seurakunnan välttämättömiin kuluihin ja tehdään perintä kuolinpesältä. Jos pesässä on varallisuutta, lähetetään perintäpäätös Valtiokonttoriin.

Vainajan puolison on mahdollista hakea tarvittaessa perustoimeentulotukea Kelasta. Kun kuolinpesä hakee toimeentulotukea vainajan hautauskuluihin, ei aviopuolison perustoimeentulotuen mahdollista tuloylijäämää voida huomioida vainajan / kuolinpesän laskelmassa tulona. (HaO:n päätös 1.10.2009, KHO:n päätös 5/2010)

Kun toimeentulotukea myönnetään hautauskustannuksiin, tehdään päätös takaisinperinnästä siltä varalta, että pesään jää varoja tai kuolinpesä saa seuraavaan veropäätöksen yhteydessä veronpalautuksia. Perintä kannattaa tehdä kuluvalle ja sitä seuraavalle vuodelle, koska kuolinpesä saattaa saada veronpalautuksia vielä seuraavana vuonna viimeisen veropäätöksen vahvistuessa. Perintäkohteeksi merkitään päätökseen KUOLINPESÄ. Pesänhoitajan nimi, henkilötunnus ja osoite tulee selvittää ja päätös lähetetään pesänhoitajalle. Alle 100 euron hautausavustuksiin ei tehdä takaisinperintäpäätöstä kuolinpesältä.

Jos vainaja on kuollut ulkomailla, eivät ruumiin kuljetuskulut Suomeen ole toimeentulotuessa huomioitavia menoja.

4.8.2 Perunkirjoitus

Perunkirjoitusvelvollisuus on ensisijaisesti omaisten tai muiden läheisten velvollisuus. Perunkirjoitusvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa veroseuraamuksiin. Verotoimisto voi myös ilmoittaa käräjäoikeudelle, että perunkirjoitusta ei ole tehty ja sieltä voidaan määrätä pesänselvittäjä. Pesänselvittäjää ei yleensä määrätä varattoman pesän selvittämiseksi.

Vainajalta maksamatta jääneet maksut eivät oikeuta toimeentulotukeen, vaan ne ovat kuolinpesän velkaa ja ne lähetetään omaiselle, jolle ilmoitetaan velvollisuudesta tehdä perukirja.

4.8.3 Ilman omaisia kuollut henkilö

Jos poliisi ilmoittaa vainajasta, jolla ei ole tiedossa omaisia, poliisi ohjataan tekemään asiasta kirjallinen ilmoitus käräjäoikeudelle pesänhoitajan määrittämiseksi. On mahdollista, että hautauskustannukset tulevat tässä tapauksessa sosiaalitoimen maksettaviksi, jolloin on paikallaan tehdä perintä pesässä mahdollisesti olevaan varallisuuteen. Perintäpäätös lähetetään ko. vainajan kuolinpesälle, ellei tiedossa ole pesänhoitajan nimeä.

Jos hyvinvointialueelle tai kuntaan tulee muuta kautta ilmoitus vainajasta, jolla ei ole omaisiam kunta järjestää hautauksen.

4.9 Muita tilanteita

4.9.1 Edunvalvonta

Edunvalvonnasta aiheutuvat kulut ovat täydentävään toimeentulotukeen oikeuttavia menoja. Edunvalvonnasta voi aiheutua oikeudenkäyntimaksuja ja lupa-asioiden

käsittelymaksuja, edunvalvontapalkkio ja tilin tarkastusmaksu. Edunvalvontapalkkio on maksu, joka edunvalvonnassa peritään päämieheltä. Palkkion määrä vaihtelee. Koska asiakas ei voi vaikuttaa kyseisiin maksuihin, ne otetaan huomioon menona (Turun HaO:n päätös v.2002). Digi- ja väestötietovirasto (ent. maistraatti) perii maksun edunvalvonnassa olevien holhoustilin tarkastamisesta. Myös tämä maksu otetaan huomioon menona. Menot otetaan huomioon kokonaisuudessa sinä kuukautena, kun ne erääntyvät maksettaviksi (KHO 2008:85). Ei koske lastensuojelun edunvalvontaa.

Edunvalvontavaltuutus on edunvalvontaa kevyempi vaihtoehto. Edunvalvontavaltuutus tulee voimaan, kun digi- ja väestötietovirasto on sen vahvistanut. Valtuutettu voi pyytää vahvistamista, kun valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Digi- ja väestötietovirasto perii maksun edunvalvontavaltuutuksen vahvistamisesta. Edellä mainitut kulut huomioidaan eräpäivän mukaisesti täydentävän toimeentulotuen menoina (edunvalvontavaltuutuksen osalta yhden valtuutetun vahvistaminen). Mikäli edunvalvontapalkkio on huomioitu asumispalvelun asiakasmaksun laskelmassa kuukausittaisena menona, niin maksuun ei myönnetä erikseen täydentävää toimeentulotukea.

4.9.2 Velkajärjestelyn turvaaminen

Velkajärjestelyn myöntämisen edellytyksenä on asiakkaan maksukyky suhteessa välttämättömiin elinkustannuksiin. Pääsääntöisesti velkajärjestelyssä olevalla ei siis ole oikeutta toimeentulotukeen. Elämäntilanteessa tapahtuvien muutosten tai vaikkapa tilapäisen sairastumisen johdosta asiakas voi kuitenkin olla toimeentulotuen tarpeessa. Velkajärjestelyn piirissä olevilla on oikeus hakea lykkäystä maksujen suorittamiseen maksuohjelman keston aikana enintään kolmella kuukaudella. Lykätyt maksuerät tulevat maksettavaksi maksuohjelman päättyessä. Maksuohjelmaan tulee myös hakea muutosta, mikäli maksukyky on pitempiaikaisesti heikentynyt. Tilapäisesti toimeentulotuella voidaan turvata se, että velallinen kykenee noudattamaan maksuohjelmaansa. Kelan ohjeessa neuvotaan hakemaan täydentävää toimeentulotukea hyvinvointialueelta. Aikaa tilapäiselle tuelle on 3 kk.

4.9.3 Vuokravakuus

Vuokravakuus myönnetään ensisijaisesti Kelan perustoimeentulotuesta. Mikäli Kela ei myönnä vakuutta, mutta työntekijä arvioi, että muutolle on perusteet, työntekijä voi tehdä puoltolausunnon Kelaan. Mikäli Kela ei edelleen myönnä vakuutta, voidaan vakuus myöntää erityisin perustein täydentävänä/ehkäisevänä toimeentulotukena. Mikäli asunto on toisella paikkakunnalla, vakuus myönnetään määräaikaisena. Kohtuulliset asumismenot ylittäviin asuntoihin ei vuokravakuutta lähtökohtaisesti myönnetä.

5 Ehkäisevä toimeentulotuki

Ehkäisevän toimeentulotuen tarkoituksena on edistää henkilön ja perheen sosiaalista turvallisuutta ja omatoimista suoriutumista sekä ehkäistä syrjäytymistä ja pitkäaikaista riippuvuutta toimeentulotuesta (TotuL 1 § 2 mom.).

Hyvinvointialueen tulee myöntää päättämiensä perusteiden mukaan ehkäisevää toimeentulotukea toimeentulotukilain 1 §:n 2 momentissa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää muun muassa tuen saajan aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, asumisen turvaamiseksi, ylivelkaantumisesta tai taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseksi sekä muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin. (TotuL 13 §)

Ehkäisevä toimeentulotuki on osa viimesijaista taloudellista tukea ja sen on suunnitelmallisen sosiaalityön väline. Ehkäisevää tukea voidaan myöntää tilanteissa, joissa asiakas ei ole oikeutettu saamaan varsinaista toimeentulotukea. Ehkäisevän toimeentulotuen myöntäminen perustuu asiakkaan kokonaistilanteen arviointiin ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisen yhteydessä on asiakkaalle laadittava asiakassuunnitelma. Ehkäisevän toimeentulotuen käytössä pyritään pitkäaikaisiin, kestäviin vaikutuksiin asiakkaan elämässä.

5.1 Menettelytavat

Ehkäisevä toimeentulotuki on sosiaalityön työväline ja osa suunnitelmallista sosiaalityötä. Ehkäisevästä toimeentulotuesta päätetään hyvinvointialueen sosiaalityössä hallintosäännön mukaisesti.

Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämistilanteissa tulee harkita sitä, miten henkilön/perheen sosiaalista suoriutumista tuetaan niin, että myönteiset vaikutukset olisivat kestäviä, ehkäisevät hakijan odotettavissa olevia talousvaikeuksia tai estävät varsinaisen toimeentulotuen tarpeen. Tavoitteena on pyrkiä parantamaan henkilön/perheen kuntoutumista ja toimeentulomahdollisuuksia sekä edellytyksiä kohentaa itse sosiaalisia ja taloudellisia olosuhteitaan.

Ehkäisevää toimeentulotukea ei pääsääntöisesti peritä takaisin. Jos hakijalla on oikeus etuuteen, joka ei ole hänen käytettävissään hakuajankohtana (esim. onnettomuuden uhri, joka saa etuudet myöhemmin), voidaan myönnetty tuki periä takaisin hakijan myöhemmin käyttöönsä saamista varoista.

Ehkäisevän toimeentulotuen päätökseen kirjataan yksityiskohtaiset perustelut tuen myöntämisestä tai hylkäävän päätöksen syistä.

5.2 Ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisperusteet

Ehkäisevää toimeentulotukea voidaan myöntää

- syrjäytymisen ehkäisyyn ja omatoimisen selviytymisen edistämiseen

- henkilön aktivointia tukeviin toimenpiteisiin, esimerkiksi opiskelun tai työllistymisen edistämiseen tilanteessa, jossa muut ensisijaiset tukijärjestelmät eivät ole käytettävissä
- asumisen turvaamiseen hädän ja asunnottomuuden uhatessa
- ylivelkaantumisesta aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseen silloin, kun avustamisella saadaan velkakierre katkaistuksi, taloudellinen tilanne vakautettua, lisävelkaantuminen tai jatkuvan toimeentulotuen tarve estettyä
- erilaisissa kriisitilanteissa taloudellisen tilanteen äkillisestä heikentymisestä aiheutuvien vaikeuksien lieventämiseen (esim. lähiomaisen kuolema, vakava sairastuminen, rikoksen uhriksi joutuminen, onnettomuus tai avioero). Tällöin hyvinvointialueen on mahdollista myöntää tukea ehkäisevänä riippumatta asiakkaan perustoimentulotukioikeudesta.
- muihin tuen saajan omatoimista suoriutumista edistäviin tarkoituksiin syrjäytymistä ehkäisevänä keinona

5.3 Äkilliset kriisitilanteet

Sosiaalihuollon tehtävä on äkillisessä kriisitilanteessa (esim. tulipalo) auttaa majoituksen järjestämisessä ja muissa arkipäivän välttämättömissä tarpeissa. Kela vastaa toimeentulotuesta saapumispäivänä tai sitä seuraavana arkipäivänä. Virka-ajan ulkopuolella voi hyvinvointialue myöntää ehkäisevää toimeentulotukea välittömän avun turvaamiseksi. Yleensä tuki on määrältään pientä, joten sitä ei oteta huomioon perustoimeentulotuen laskelmassa.

Jos asiakas pystyy kriisitilanteessa käyttämään omia varojaan, on se ensisijaista ehkäisevään toimeentulotukeen nähden. Jos henkilön koti vaurioituu äkillisesti eikä majoittuminen omassa kodissa ole mahdollista, sisältyy kotivakuutuksiin usein oikeus majoittua hotelliin vakuutusyhtiön kustannuksella. Vakuutusyhtiöillä on ympärivuorokautinen päivystys, josta on mahdollista tarkistaa ja saada lupa majoittua hotelliin tai kysyä taloudellista apua arkipäivän tarpeiden hankkimiseen.

5.4 Asumismenojen laiminlyönti

- 1) Ennen asiakkaan rästiintyneiden asumismenojen käsittelemistä ehkäisevänä toimeentulotukena tulee asiakkaan hakea perustoimeentulotuen päätös KELASTA tarvittaessa takautuvasti sille ajalle, jolta rästit ovat syntyneet. Vuokrarästi voidaan myöntää perustoimeentulotukena, jos asiakkaalla on erityisestä syystä oikeus saada toimeentulotukea takautuvasti toimeentulotukilain 15§:n mukaisesti. Tämä tarkoittaa, että asiakas olisi vuokravelan kertymisajalla jälkikäteen tehtävän laskelman mukaan ollut oikeutettu toimeentulotukeen.
- 2) Mikäli mahdollista, asiakkaan tulee selvittää valmiiksi vuokranantajan/sähkölaitoksen/ vesilaitoksen tms. kanssa rästin tarkka määrä

ja mahdollisuus tehdä maksusuunnitelma. Velkojen maksaminen ei ole toimeentulotuessa huomioon otettava meno. Pääsääntöisesti vuokratästejä ei myönnetä. Asiakkaan tulee selvittää kaikki muut vaihtoehdot kattaa rästi osittain tai kokonaan tai laatia realistinen maksusuunnitelma.

- 3) Rästiintyneet asumismenot käsitellään ajanvaruksella sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan kanssa, kotikäynti suositeltava vaihtoehto. Päätöksestä neuvotellaan työryhmässä/esimiehen kanssa.
- 4) Käsitellään sosiaalityössä ehkäisevänä toimeentulotukena.
- 5) Vuokratästin myöntämisen yhteydessä asiakkaalle tulee laatia suunnitelma. Asiakasta veloitetaan siirtämään Kelan asumistuen maksu suoraan vuokranantajalle ennen kuin tehdään päätös vuokratästan maksamisesta sekä ilmoitetaan Kelaan siitä, että perustoimeentulotuki tulee maksaa ensisijaisesti vuokraan.
- 6) Lastensuojelulain säännökset tulee ottaa huomioon käsiteltäessä rästiin jääneitä vuokria. Ulosottomies tekee ilmoituksen sosiaaliviranomaiselle silloin, kun lapsiperhe on jäämässä hädän takia asunnottomaksi.

Kaikille vuokratästa-asiakkaille annetaan heti, kun velka huomataan, ”Onko vuokrasi jäänyt maksamatta” -ohjeistus ja asiakas ohjataan sosiaalityön vastaanotolle. Asiakas tavataan henkilökohtaisesti, mieluiten asiakkaan kotona. Tapaamisessa laaditaan suunnitelma asiakkaan asumisen jatkosta sekä asiakkaan tarvitsemasta tuesta. Asiakkaalle tarjotaan palveluohjausta. Näissä tapauksissa ollaan myös tarpeen mukaan asiakkaan kanssa yhteydessä vuokranantajaan, esim. sovitaan maksusuunnitelmasta tai vuokrasopimuksen uusimisesta määräaikaisena. Ennen vuokratästin maksamista osittain/kokonaan tulee aina tehdä tilannearvio ja suunnitelma asiakkaan selviytymisestä asumiseen liittyvistä velvoitteista jatkossa.

Jos asiakas häädetään asunnosta, vuokratästä ei makseta ollenkaan. Mikäli asiakkaalla ei ole realistisia mahdollisuuksia selviytyä itsenäiseen asumiseen liittyvistä velvoitteista, vuokratästä ei makseta. Tällöin asiakkaan kanssa selvitetään muut asumis- ja palveluvaihtoehdot (hätmajoitus, lastensuojelun palvelut, omaiset). Kaikkien vuokratästäpäätösten syyksi laitetaan aina vuokratästä. Hätmajoituksen päätöksen syyksi laitetaan asunnottomuus.

Muissa tapauksessa vuokratästä voidaan myöntää ehkäisevänä toimeentulotukena. Ehkäisevänä myönnettäessä arvioidaan asiakkaan selviytyä asumiseen liittyvistä velvoitteista jatkossa, erityisen tuen tarvetta (välitystili, asumisen tukipalvelu, edunvalvoja) sekä ehkäisekö vuokratästin myöntäminen laitosasumista tai asunnottomuutta. Ehkäisevää toimeentulotukea koskevat säännökset, esim. tuki ehkäisee asiakkaan toimeentulotuen tarpeen jatkossa.

Lapsiperheen kohdalla tulee harkittavaksi se, milloin asumismenojen hoitamattomuus on sellaista, että tilanteesta on tehtävä lastensuojeluilmoitus tai pyydetävä lastensuojelun työntekijää yhdessä arvioimaan tilannetta.

5.5 Asunnottoman asiakkaan tilapäinen asuminen

Tilapäinen asuminen suunnitellaan ja järjestetään yhdessä sosiaaliohjaajan tai sosiaalityöntekijän kanssa. Tarvittaessa kuluihin voidaan myöntää täydentävää/ehkäisevää toimeentulotukea, mikäli kulut ovat sellaisia, joihin ei perustoimeentulotukea saa Kelasta.

6 Toimeentulotuen takaisinperintä

Myönnetyn toimeentulotuen takaisinperintä on mahdollista vain toimeentulotukilain 20 §:ssä säädetyillä perusteilla. Lisäksi on otettava huomioon toimeentulotukilain 21 §:ssä säädetyt takaisinperinnän edellytykset ja esteet. Takaisinperinnän toteuttamistavoista säädetään lain 22 ja 23 §:ssä. Toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentissa säädetyillä perusteilla takaisinperintä tulee kysymykseen vain, jos siitä on määrätty jo tukea myönnettäessä toimeentulotukipäätöstä tehtäessä. Kun päätös uusitaan, tulee myös perintäpäätös aina uusiksi. Perintäpäätöstä ei voi tehdä jälkikäteen. Poikkeuksena perintä erehdyttävien tietojen perusteella, joka voidaan tehdä jälkikäteen. (TotuL 20 § 2 mom.)

Toimeentulotukilaki 21 §:n 1 momentin mukaan takaisinperintä ei saa vaarantaa korvausvelvollisen tai sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän pitää tai on velvollinen pitämään huolta. Tämän vuoksi takaisin perinnästä voidaan joutua luopumaan, vaikka takaisinperinnästä olisi määrätty päättäessä toimeentulotuen myöntämisestä.

Toimeentulotuen takaisinperintä ei saa aiheuttaa asiakkaalle uutta toimeentulotuen tarvetta.

6.1 Takaisinperintä varallisuudesta

Jos henkilöllä/perheellä on varallisuutta tai omaisuutta, mutta varallisuus ei ole toimeentulotuen hakuajankohtana hakijan käytettävissä tehdään myönnetystä toimeentulotuesta perintä toimeentulotukilain 20 §:n 1 momentin 1 kohdan perusteella.

Toimeentulotukilain 21 §:n 2 momentin mukaan korvausvelvollisen vakinaista asuntoa, tarpeellista asuinirtaimistoa ja tarpeellisia työvälineitä ei kuitenkaan voida hänen elinaikanaan pakkotoimin myydä tai muutoin käyttää toimeentulotuen takaisinperimiseen. Lisäksi em. pykälän 3 momentin mukaan mainittu omaisuus jää tuen takaisinperinnän ulkopuolelle korvausvelvollisen kuoltuakin, jos perintä vaarantaisi sellaisen henkilön toimeentuloa, josta hän on pitänyt tai olisi ollut velvollinen pitämään huolta.

Perintäpäätös saa lainvoiman vasta hallinto-oikeuden päätöksellä, jota on haettava hallinto-oikeudelta viimeistään kolmen vuoden kuluessa tuen myöntämisestä. Toimeentulotuen myöntämisen yhteydessä tehty varallisuudesta perintä on luonteeltaan asian valmistelua eikä siitä ole valitusoikeutta.

Jos takaisinperinnällä myönnetty toimeentulotuki on alle 100 euroa, ei asiasta tehdä perintähakemusta hallinto-oikeudella vaan perinnästä luovutaan.

6.2 Erehdyttäviin tietoihin perustuvan toimeentulotuen takaisinperintä

Kun henkilö on tahallaan antanut erehdyttäviä tietoja/laiminlyönyt toimeentulotukilain 17 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden ja tuen myöntäminen on perustunut näihin tietoihin, voidaan toimeentulotuki periä takaisin näiden tietojen antajalta / ilmoitusvelvollisuuden laiminlyöneeltä. Perintäpäättös voidaan tällöin tehdä jälkikäteen. Jos rikkomus on vakava ja näyttö kiistaton, voidaan tehdä myös tutkintapyyntö poliisille.

Perintä erehdyttävien tietojen perusteella saa myös lainvoiman vasta, kun hallinto-oikeus on tehnyt päätöksen. Hakemus toimeentulotuen takaisinperinnästä on tehtävä hallinto-oikeudelle näissä tilanteissa viiden vuoden kuluessa siitä, kun tuki on maksettu. Tässäkin on edellytyksenä, että korvausvelvollisella on tai on myöhemmin oikeus sada sellaisia tuloja tai varoja, joista korvaus voidaan periä.

6.3 Perintä odotettavissa olevasta etuudesta

Toimeentulotukilain 23 §:ssä säädetään myönnetyn toimeentulotuen takaisinperinnästä odotettavissa olevasta etuudesta. Jos toimeentulotukea on myönnetty joko kokonaan tai osaksi enakkona odotettavissa olevaa etuutta vastaan, voi hyvinvointialueen toimielin periä henkilölle tulevat tulot, korvaukset ja saamiset siltä ajalta, jolta tukea on annettu enakkona ja käyttää niitä enakkona annetun tuen kuittaukseen. Hyvinvointialueen toimielimen on suoritettava toimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäävät varat välittömästi tuen saajalle.

Jos samaan tuloon tai saatavaan kohdistuu sekä Kelan että hyvinvointialueen toimielimen maksuvaatimus, tulot tai saatavat maksetaan toimeentulotukilain mukaan ensisijaisesti Kelalle. Kela suorittaa perustoimeentulotuen kuittaukseen käytettyjen varojen jälkeen jäljelle jääneet varat hyvinvointialueen toimielimelle.

Toimeentulotukilain 23 §:n mukainen takautuvien etuuksien periminen ns. ilmoitusmenettely, jossa etuuden maksaja on velvollinen suorittamaan takautuvasti maksettavan muun sosiaaliturvaetuuden toimeentulotuen myöntäjälle eikä perintä edellytä asiakkaan suostumusta.

6.4 Jälkihuoltana maksetun toimeentulotuen takaisinperintä

Jos toimeentulotukea hakeva on jonkin toisen hyvinvointialueen jälkihuollettava, voidaan myönnetty toimeentulotuki periä ko. hyvinvointialueelta 25 ikävuoteen saakka lastensuojelulain nojalla. Perintäpäättös lähetetään tiedoksi jälkihuollosta vastaavalle hyvinvointialueelle, sekä tiedoksi oman hyvinvointialueen talousyksikköön.

Liitteet

Liite 1.

Onko vuokrasi jäänyt maksamatta? – ohjeistus toimeentulotukea hakevalle vuokra-velka-asiakkaalle

1. Selvitä vuokranantajasi kanssa, onko sinulla mahdollisuus tehdä velasta maksusuunnitelmaa?
2. Jos et ole vielä hakenut toimeentulotukea Kelasta, tee sinne takautuva hakemus koko sille ajalle, jolta vuokra- tai muu asumisvelka on syntynyt. Vuokravelka myönnetään, mikäli sinulla on takautuva oikeus toimeentulotukeen ajalta, jolloin vuokravelka on syntynyt
3. Selvitä muut mahdollisuudet maksaa vuokravelkasi, saatko esimerkiksi lainaa pankista?
4. Hakeudu sosiaalityöntekijän tai – ohjaajan vastaanotolle sosiaalitoimiston neuvonnan kautta tai puhelinajalla
5. Selvitä, voitko asua muualla, mikäli et voi jatkaa asumista nykyisessä kodissasi.

Sosiaalityöntekijä /-ohjaaja on yhteydessä sinuun ja sopii tapaamisen kotisi tai toimistolle. Tapaamisella laaditaan tilannearvio sekä suunnitelma, miten asumisesi turvataan. Ota Kelan toimeentulotukipäätökset mukaan tapaamiselle.

Asumismenojen rästiin voidaan erityisistä syistä myöntää ehkäisevää toimeentulotukea kertaluonteisesti, mikäli se turvaa asumistasi ja pystyt jatkossa huolehtimaan asumismenojen maksusta normaalisti.

Mikäli jäät ilman asuntoa, eikä sinulla ole paikkaa mihin mennä, sosiaalityö voi järjestää sinulle hätmajoitusta väliaikaisissa asumispalveluissa. Hätmajoituksen aikana sosiaalityöntekijä tai ohjaaja työskentelee kanssasi, jotta asumisesi turvataan.